

УДК 82-95:929Кузякіна(477.74),,19”

ОДЕСЬКИЙ ПЕРІОД ЖИТТЯ І НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Н. Б. КУЗЯКІНОЇ

Галина Володимирівна Ковальчук

orcid.org/0000-0002-5093-3875

panov.leonid@gmail.com

Старший викладач

Кафедра мовної та психолого-педагогічної підготовки

Одеський національний економічний університет

Вул. Преображенська, 8, 65059, м. Одеса, Україна

Анотація. Висвітлено одеський період (1956–1961) життя і творчості відомої українсько-російської дослідниці драматургії і театру ХХ століття Наталі Борисівни Кузякіної. Акцентовано на драматизмі наукового шляху вченого, зауважено факти методологічної еволюції. Уперше системно проаналізовані причини переїзду Н. Б. Кузякіної з Ізмаїла до Одеси, простежено характер її праці на кафедрі української літератури Одеського державного університету імені І. І. Мечникова. Піддано обсервації зафіксовані в мемуарах, епістолярію тощо свідчення про одеські професійні, особистісні, родинні зв'язки Н. Б. Кузякіної; наголошено, що в час побутування в Чорноморській Пальмірі вона остаточно самооформилася як зрілий дослідник української літератури й театру, визначилася методологічно, тематично, ідейно, прямуючи за об'єктивністю наукового бачення художнього факту в руслі національної філологічної школи. Першочергове місце в її наукових студіях посів драматург доби Розстріляного Відродження М. Куліш.

Ключові слова: україністика, історія літературознавства, історія мистецтвознавства, біографія вченого, Н. Б. Кузякіна, одесика.

Наталя Борисівна Кузякіна (1928–1994) – відомий українсько-російський літературознавець і театрознавець ХХ століття. В українській науці вона репрезентує репресоване дослідництво: хоч самій авторці численних статей і низки монографій наприкінці 1960-х років і вдалося уникнути арешту й ув'язнення, її було піддано несправедливій критиці з ідеологічних позицій, звільнено з роботи в Інституті фольклору та етнографії імені Максима

Рильського АН УРСР, по суті – фізично витіснено з України. Тільки виїзд до Ленінграда й підтримка колег допомогли обдарованій дослідниці продовжити наукову кар'єру й повноцінно реалізуватися у своєму фаховому виборі.

На жаль, сучасна українська літературознавча історіографія не надто багато уваги приділяє цій непересічній постаті вченого, яку справедливо мали б пошановувати як першопрохідця у вивченні вітчизняної драматургії періоду Розстріляного Відродження, зачинателя наукового кулішезнавства, глибокого аналітика й принципового критика національного літературно-театрального життя 1910–1960-х років, чесного реконструктора „соловецького пантеону” знищеного сталінським режимом українського письменства. Щоправда, і до категорії „забутих” Н. Б. Кузякіну не віднесеш: її прізвище періодично виринає в наукових студіях, публікації згадуються й цитуються, організовуються друки мемуарних текстів сучасників до ювілеїв дослідниці, видаються й перевидаються (хай навіть і незначним накладом) окремі праці. Однак системного, професійно випсаного бачення місця і ролі Н. Б. Кузякіної в історії української науки на сьогодні немає. Більше того, якщо в кінці 1950-х – 1960-х роках її монографії постійно були в полі зору критики (відгуки та рецензії Ю. Бобошка, Л. Бойка, М. Коцюбинської, М. Логвиненка, В. Ніколаєва, В. Сахновського-Панкєєва, Є. Старинкевич, І. Світличного, Л. Танюка, Д. Шлапака, В. Чалмаєва та ін.), то в пізніші десятиліття (а дослідниця, навіть виїхавши до Росії, не полишила українську тему) увага до її напрацювань помітно менша, епізодична. Можемо, звісно, говорити про поодиноких ентузіастів або про окремі інтелектуальні осередки, які послідовно культивують науковий і суспільний інтерес до Н. Б. Кузякіної та її творчої спадщини. Це, зокрема, одеське інтелектуальне коло, репрезентоване колишньою студенткою і науковою послідовницею Н. Б. Кузякіної доцентом кафедри української літератури ОНУ імені І. І. Мечникова В. П. Саєнко та її однодумцями – філологами, бібліографами. Завдяки одеситам з'явилися два випуски біобібліографічного покажчика Н. Б. Кузякіної (Одеса, 2009, 2010) [8], книга „Наталя Кузякіна: автопортрет, інтерв'ю, публікації різних літ, історія їх рецепції та інтерпретації, методія” (Дрогобич, Київ, Одеса, 2010) [9], було організовано круглий стіл „Професор Кузякіна Н. Б. – дослідник українського відродження ХХ століття: до проблеми українсько-російських літературних зв'язків” у рамках „ХХ-х Кримських

міжнародних Шмельовських читань” (Алушта, 2012) [5], оприлюднено сторінки з епістолярію науковця [11] тощо. Варто назвати й київський, львівський та деякі інші центри акумуляції академічної уваги до постаті й доробку Н. Б. Кузякіної.

Метою нашої статті є систематизація та аналіз відомостей про життя і творчість Н. Б. Кузякіної в одеський період її біографії. Матеріал дослідження склали біобібліографічні, автобіографічні, мемуарні публікації про науковця, усні свідчення сучасників, статті й монографії Н. Б. Кузякіної часу її праці в Одеському державному університеті імені І. І. Мечникова. Бачимо своїм завданням окреслення ролі Одеси в життєвій і науковій долі Н. Б. Кузякіної; вмотивування доцільності долучення імені Н. Б. Кузякіної до меморіалу видатних діячів краю – одесики.

У творчій біографії професора Н. Б. Кузякіної помітно вирізняються чотири періоди, які відображають її професійне становлення й розвиток як літературознавця й мистецтвознавця та пов'язані з місцями проживання дослідниці: ізмаїльський (1952–1955), одеський (1956–1961), київський (1962–1972), ленінградський (1973–1994). В Ізмаїл вона потрапляє після закінчення аспірантури і, 24-річною, очолює там кафедру літератури вчительського інституту. Із вересня 1956 року, через переведення ізмаїльського літературного факультету до Одеси у зв'язку з укрупненням вишів, працює в Одеському державному університеті на посаді доцента кафедри української літератури. Мріючи про динамічне наукове життя й задумавши кілька монографій та докторську дисертацію, на початку 1960-х років Н. Б. Кузякіна повертається до свого рідного міста Києва й невдовзі як фахівець долучається до роботи Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР. Після скандального звільнення через опубліковану у Варшаві статтю „Народжена революцією” й кількарічного „виживання” через неможливість десь працевлаштуватися, вимушено змінивши тему докторської дисертації й таки успішно захистивши її в Москві, на початку 1970-х років науковець виїжджає до Ленінграда й там до кінця життя працює на кафедрі історії російського і радянського театру Ленінградського державного інституту театру, музики та кінематографії імені М. К. Черкасова (нині Санкт-Петербурзька театральна академія).

Що ж особливе внесла Одеса в життя і наукову творчість майбутньої професорки, видатної дослідниці драматургії і театру, як позначилася на її фаховому зростанні й пошукових інтересах?

Н. Б. Кузякіна прибула до Чорноморської Пальміри разом із чималим колективом своїх ізмаїльських колег, котрі по приїзді влилися в ті чи ті кафедри філологічного факультету ОДУ імені І. І. Мечникова. Деканом філологічного факультету тоді був доцент, кандидат філологічних наук К. Ю. Данилко, а кафедрою української літератури, на якій вона почала працювати, керував доцент, кандидат філологічних наук Г. А. В'язовський. В одній із нещодавніх мемуарних публікацій літературознавець Г. Ключек наголошує: „Одеський філфак кінця п'ятдесятих – початку шістдесятих років був особливим серед усіх інших університетських філфаків України” [3, с. 224]. Мотивує це тодішній вихованець вишу „особливим одеським повітрям, ще не зіпсованим духом гендлярства і цинізму”; „м'якістю” одеського КДБ, яке „не виявляло такої уваги до гуманітаріїв університету, як робило це у Львові та у Києві” [3, с. 224]. „Але головний чинник, котрий робив тогочасний філфак Одеського університету елітарним навчальним закладом, – розмислює вчений, – визначався особливим складом викладачів. Вони – це здебільшого чоловіки середніх років, котрі офіцерами, і то переважно старшими, майорами та підполковниками, повернулися з фронтів, захищали кандидатські і, як для того часу, дуже швидко докторські дисертації” [3, с. 225]. Усуціль „чоловічою” виявилася й кафедра української літератури: крім декана й завідувача, до її складу входили доценти, кандидати філологічних наук І. М. Дузь, А. А. Жаборнюк, І. Я. Заєць, М. О. Левченко, П. Т. Маркушевський, А. В. Недзвідський, В. З. Несторенко, Є. М. Прісовський, І. Є. Саєнко, М. Г. Устенко, В. В. Шапоренко та ін. Більшість із них і на мирному поприщі намагалися (в рамках ідеології, звісно) ставити перед собою складні дослідницькі цілі та напористо йти до їх вирішення. До прикладу, видана до 150-літнього ювілею Кобзаря (1960, 1963) колективна монографія „Біографія Т. Г. Шевченка”. Відтак „молодшій зміні” – тут Г. Ключек називає імена В. Фашенка й Н. Кузякіної [3, с. 225] – було поміж кого зростати, вчитися й навіть конкурувати.

Н. Б. Кузякіна перед своїми новими, здебільшого значно старшими й досвідченішими колегами трималася гідно й на рівні. Адже, як і вони, мала науковий статус кандидата філологічних наук (дисертація „Становлення української радянської драматургії (1917–1934 рр.)”, 1952), звання доцента, певний друкований доробок, що засвідчував її історико-літературні й літературно-критичні інтереси до українського, російського, угорського,

чехословацького письменства ХХ століття і спроби теоретичного аналізу. Так, окремим виданням вийшов літературно-критичний нарис „Любомир Дмитерко” (К., 1951); вісім статей були вміщені в журналах і газетах України: „Поети революційної Угорщини” („Літературна газета”, 1950), „Оповідання Яна Дрди: [про зб. оповідань „Німа барикада”]” („Радянська Україна”, 1950), „Більше творчого неспокою: [про зб. віршів С. Крижанівського „Під зорями радянськими]” („Вітчизна”, 1951), „Выдающийся реалист: [до 45-х роковин смерті І. К. Тобілевича (Карпенка-Карого)]” („Придунайська правда”, 1952), рецензії на підручник Г. Абрамовича „Введение в литературоведение” (1953) („Література в школі”, 1954) і на монографію Є. Суркова „К. А. Тренев” (1953) („Жовтень”, 1954), теоретичні розвідки „Народність літератури” („Література в школі”, 1955), „Проблема національної форми в літературі” („Літературна газета”, 1955). Зрештою, і життєвий досвід у мужньої жінки, якій у 13-літньому віці випало стати „ворогом народу”, пройти радянську тюрму й божевільню, очевидно, теж був чималим і трагічним [6].

В Одесі Н. Б. Кузякіна (із малолітнім сином Борисом) оселилася спочатку у вишівському гуртожитку по вулиці Пастера, 29 (на розі вулиць Дворянської і Пастера), а невдовзі, ставши членом Спілок письменників УРСР (1956) та СРСР (1959), переїхала у двокімнатну квартиру „письменницького” будинку по вул. Пироговській. Працюючи, сина залишала з нянею – болгаркою Анею, якій особливо наголошувала на важливості дотримання в догляді за дитиною режиму дня, правильної організації часу, харчування, дозвілля тощо. На думку В. Сасенко, таку життєву чіткість Наталя Борисівна перейняла від батька – людини надзвичайно раціональної [1, с. 160].

В університеті науковець викладає курси історії української літератури кінця ХІХ – початку ХХ століття, української радянської літератури 1917–1934 років та читає низку спецкурсів, зокрема про творчість М. Куліша в контексті української драматургії першої половини ХХ століття. Як викладач, пише Г. Клочек, Н. Б. Кузякіна „справляла на всіх якнайкраще враження і назавжди залишилася в пам’яті тогочасних студентів, на жаль, викладала на факультеті короткий час, переїхала до Києва...” [3, с. 225]. Вона „була одним із тих викладачів, – наголошує В. Сасенко, – які зачаровували огромом знань і вмінням легко й переконливо говорити про серйозні наукові істини – так, щоб вони ставали „твоїми”. <...> Вже тоді Наталя

Борисівна ввела студентів у власну творчу лабораторію, поділилася зі мною секретами наукової організації праці, підтримувала у творчих починаннях і життєвих складнощах” [1, с. 159]. Як лектор вона привертала до себе вишівську молодь „ерудицією, цілком вільним викладом (без жодної „шпаргалки”), сміливістю новаторських підходів до художніх текстів і їх аналізу, спеціальним наголошенням на естетизмі й культурі творчості, залізною логікою у викладі ідей...” [1, с. 159]. За всім цим, безсумнівно, вчувалася „грунтовна наукова школа, яку вона засвоїла і в студентські роки, і за час своєї лекторської практики, але передусім завдяки власній працездатності, креативному талантові” [1, с. 159].

Молодь називала свого педагога „залізною леді”, адже Наталя Борисівна вирізнялася строгістю на заняттях, заліках, екзаменах, ніколи не підігравала „слабкостям і хитрощам”, а тому „студентам заробити позитивну оцінку, не будучи добре підкутим у філології, було неможливо” [1, с. 160]. А проте, наголошує В. Саєнко, вихованці „мимовільно від неї засвоювали моральну цілісність, духовну натхненність і тягу до знань і творчої праці, котрі, як любила вона повторювати, тримають людину на Землі, дають їй сили не виживати за рахунок пристосуванства, а жити повноцінним життям” [1, с. 160].

Зі змістовного інтерв’ю В. Саєнко довідуємося про такі характеристики її одеської наставниці, „як філософська глибина в осмисленні культурних явищ та іманентних законів розвитку мистецтва, хоч і залежних від життєвих обставин; велика вимогливість до себе й до інших, непоступливість у всьому, що стосувалося фаху; інтелігентність і вміння піднятися над власним болем” [1, с. 160]. Наталя Борисівна, пише В. Саєнко, в її пам’яті „залишилась унікально розумною, тверезо мислячою і красивою, жіночною, яка, навіть страждаючи, вміла бути мужньою і принциповою в усіх випробуваннях. Недарма ідеалом жінки і митця для неї була Леся Українка – не тільки як улюблена письменниця, але людина, яка вміла „своїм життям до себе дорівнятись” [1, с. 160].

Одеський період життя і творчості Н. Б. Кузякіної був сповнений сумнівів і переоцінки цінностей, але разом із тим він чітко окреслив її духовні інтенції й послугував натхненним стартом для подальшої інтелектуальної самореалізації. Дослідниця по-новому самоозначається з початком десталінізації – накреслює перед собою мету „тримати лінію” знищених у 1930-х роках

українських учених, літераторів та цілком поділяє позицію національно свідомої, мужньої української інтелігенції доби шістдесятництва. В інтерв'ю журналові „Слово і час” 1990 року вона наголосить, що в ті роки їй відверто не вистачало досвіду, „школи”, фахової самостійності, котра, зокрема, вимірювалася й умінням визволятися з-під ідеологічного пресу [7], а проте, завдяки своєму природному розуму й талантові, Н. Б. Кузякіна, навіть не маючи „вчителя” (окрім томика праць М. К. Зерова) влилася в русло прогресивного українського національного літературознавства. Безперечно, резонатором тут – в особах своїх найяскравіших представників – слугувало одеське кафедрально-факультетське оточення молодого науковця.

За ці кілька років у її творчому набутку з'являються 10 нових праць: монографія „Нариси української радянської драматургії. Частина 1 (1917–1934)” (К., 1958), яка стала результатом дисертації і згодом зазнала авторської самокритики; статті в наукових збірниках – „Проблеми національної форми в літературі” („Вивчення української літератури в школі”, К., 1956), „Любомир Дмитерко” („Литературные портреты: критико-биографические очерки”, К., 1960); журнальні статті – „Стиль письменника” („Література в школі”, 1956), „Высокий полдень: к 50-летию Л. Дмитерко” („Советская Украина”, 1961); газетні публікації – „Деякі підсумки практичних занять: [про практичні й семінарські заняття в курсі літератури]” („За наукові кадри”, 1956), „Спекуляція на спекуляції: [про постановку п'єси О. Штейна „Заплутаний вузол” у Російському драматичному театрі імені Іванова, Одеса]” (у співавторстві з О. В. Флоровською; „За наукові кадри”, 1957), „Кохання є: велике, правдиве, чисте” („Комсомольське плем'я”, 1959); рецензії – на підручник „Введение в литературоведение” Л. Щепилова (1956) („Література в школі”, 1956) і на монографію „Українська драматургія за сорок років” Є. Старинкевич (1957) („Радянське літературознавство”, 1958).

Із переліку праць видно, що Н. Б. Кузякіна залишається вірною своєму науковому профілю й інтересам: як історик літератури, продовжує вивчати українську новітню драматургію, простежує її генезис, увиразнює авторське бачення творчої постаті Л. Дмитерка; як теоретик літератури, цікавиться національними вимірами художнього слова, стилем письменника; як критик, започатковує жанр театральної рецензії, що пізніше стане одним з улюблених у контексті її дедалі зростаючого інтересу до театру. Новими в

доробку науковця вирисовуються й навчально-методична продукція та публіцистика.

Аналізуючи набуток цього періоду пошукової діяльності Н. Б. Кузякіної, літературознавець М. Васьків, зокрема, позитивно відзначає серйозно й сумлінно опрацьовану джерельну базу та наукову й життєву сміливість, що проявляється в дослідженні „імен і творів, які суворо не рекомендувалося згадувати, а якщо згадувати – то тільки у негативному контексті” [2, с. 300]. У цьому світлі треба сприймати й те „найосновніше”, що дала Одеса в ті роки Н. Б. Кузякіній, – це її надзвичайне наближення до творчої постаті „ідеологічно заблокованого” М. Куліша, результатом якого стало системне, глибоко фахове осмислення всього написаного митцем. Драматург, навіть прочитаний далеко не ідеально, вимальовується найяскравішою фігурою її „Нарисів української радянської драматургії. Ч. 1 (1917–1934)” (1958) (щоправда, Є. Старинкевич у рецензії на цю книгу дорікає авторці за фактичне „перекреслення” в ній усієї творчості М. Куліша, крім драми „97” [10, с. 4] – див. про це нашу статтю [4]) та отримує широкий суспільний резонанс. Н. Б. Кузякіна виношує задум подальшої розробки теми „Творчість Миколи Куліша” (це зауважує В. Саєнко [1, с. 161]), а відтак: 1) збирає місцевий матеріал (в Одесі М. Куліш навчався у виші, певний час жив, завідував губернською Наросвітою, друкувався з педагогічними статтями у щомісячнику „Наша школа”, створив драму „97”, знайшов своє пізнє кохання); 2) неодноразово виїжджає на малу батьківщину митця (Чаплинка, Олешки) – „розшукує свідків початків життя драматурга – його земляків та однокласників із Херсонщини” [1, с. 161]; 3) детально вивчає „ще дореволюційні книги про історію Соловків, які потім дали змогу ґрунтовно осягти трагедію мучеництва і смерті не лише Миколи Куліша, але й багатьох українських митців” [1, с. 161]. По суті, в Чорноморській Пальмірі було підготовлено до друку першу кулішезнавчу монографію Н. Б. Кузякіної – „Драматург Микола Куліш. Літературно-критичний нарис”, яка побачила світ у Києві 1962 року.

В Одесі Н. Б. Кузякіна зустріла й кількох духовно близьких, щиро відданих їй друзів – це передусім колега по роботі, кандидат філологічних наук, доцент кафедри зарубіжної літератури ОДУ О. В. Флоровська (приятелювали, друкувались у співавторстві) й тодішні студентки філологічного факультету В. П. Саєнко й І. Б. Шайкевич.

Валентина Павлівна Саєнко безпосередньо навчалася в Наталі Борисівни, від неї перейняли глибоку любов до української літератури доби Розстріляного Відродження, зокрема драматургії і творчості М. Куліша, під її керівництвом почала займатися науковою роботою. Їхнє спілкування (листовне і безпосереднє, хоч і не вельми часте) тривало й після переїзду Н. Б. Кузякіної з Одеси до Києва, Ленінграда, де вона завжди радо вітала свою вихованку. Як уже мовилося, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури ОНУ імені І. І. Мечникова В. П. Саєнко впорядкувала книгу „Наталя Кузякіна: автопортрет, інтерв'ю, публікації різних літ, історія їх рецепції та інтерпретації, мемуа” (2010), присвятила пам'яті свого вчителя низку статей та інтерв'ю тощо.

Ірина Борисівна Шайкевич (1939–1996) – відомий бібліограф, багаторічна завідувачка відділу мистецтв Одеської наукової бібліотеки імені М. Горького – увійшла в коло спілкування Н. Б. Кузякіної, ймовірно, через своїх батьків – літературознавця, культуролога, доцента кафедри зарубіжної літератури ОДУ Б. О. Шайкевича й театрознавця Б. Я. Шайкевич (Барську). Як зауважують І. Чужина й В. Собінянський, публікуючи 25 листів дослідниці літератури й театру до її одеської подруги в альманасі „Дерибасівська – Рішельєвська”, двері оселі цієї родини (а мешкали вони на Французькому бульварі), „завжди були відчиненими для місцевої інтелігенції. Важко повірити, що, працюючи в Одеському університеті, Наталя Кузякіна не познайомила з гостинним подружжям Шайкевичів і не отримала запрошення долучитися до кола гуманітаріїв-інтелектуалів” [11, с. 212]. Захопленням усього життя їхньої доньки Ірини був театр: вона завзято відвідувала спектаклі, зокрема привезені гастролерами, подорожувала до різних міст колишнього СРСР із метою переглянути вистави відомих колективів, часто виступала перед театральними труппами зі своїми доволі глибокими рецензіями, інколи друкувала їх у періодиці, а ще – занотувала шість зошитів своїх відгуків і спостережень щодо переглянутого (2002 року рідні опублікували ці записи книгою „[Театръ]: Дороже многих радостей” [12]). Тема театру, яка постійно обговорювалася епістолярно, в ті одеські роки, напевне, і зблизила двох жінок, а їхнє спілкування поступово вилилося в тісну й ненав'язливу дружбу-довіру. На запрошення І. Б. Шайкевич Н. Б. Кузякіна не раз відвідувала Одесу, як-от наприкінці 1980-х років і влітку 1991 року, виступала перед читачами бібліотеки тощо.

Фрагмент епістолярію Н. Б. Кузякіної, переданий Яніною Борисівною Шайкевич, молодшою сестрою Ірини, публікаторам альманаху „Дерибасівська – Рішельєвська” [11], а відтак скерований у державний архів, містить чимало важливої інформації про мистецькі смаки й мистецтвознавчі висліди видатної дослідниці, а крім того, оприявнює досі мало відомі сторінки її приватної біографії – родинне життя і побут, спілкування з друзями, колегами, як і зіткнення з недоброзичливцями, яких, на жаль, також вистачало.

Відомо, що в Одесі Н. Б. Кузякіна мала і кровну рідню – „двоюрідну сестру Євдокію Іванівну Кириченко, котра мешкала недалеко від філологічного факультету (він тоді знаходився в провулку Маяковського)”, і небожа – її сина – нині кандидата хімічних наук, викладача ОНУ імені І. І. Мечникова [1, с. 161]. Вони приязно родичалися, що ще більше вкорінювало Наталю Борисівну в одеську землю, поряд із її прив’язаністю до місцевого клімату, моря, культурно-театрального середовища. Якби життя складалося більш сприятливо, вона, можливо, змогла б тут залишитися назавжди.

Отже, одеська сторінка наукової біографії професора Н. Б. Кузякіної – це п’ять років (1956–1961) її праці доцентом кафедри української літератури ОДУ, впродовж яких дослідниця літератури й театру відчутно змужніла як учений, пройшовши серйозний фаховий вишкіл і чимало засвоївши від своїх старших університетських колег; виробила філологічну доміную систему своєї методологічної системи, хоч, як і інші науковці-сучасники, не змогла повністю визволитися з-під тягаря марксизму й соціологізму; опублікувала ґрунтовну монографію й низку статей, які переконливо вписали її в коло провідних вітчизняних драматургієзнавців; остаточно утвердилася в намірі розвивати кулішезнавчу лінію в українській науці про літературу й театр тощо. Чорноморська Пальміра дала Н. Б. Кузякіній сили й натхнення шукати оптимальні можливості для якомога успішнішої реалізації цих її творчих планів, котрих, як виявилось, вистачило на ціле життя. Вважаємо, що й одесити, зокрема велика науково-мистецька громада, зобов’язані сьогодні гідно увічнити пам’ять науковця.

1. Білик Г. Валентина Саєнко: Наталя Кузякіна – з когорти лицарів духу, взірець для сучасних науковців / Г. Білик // Альманах Полтавського

- національного педагогічного університету „Рідний край”. – 2014. – № 2 (31). – С. 158–165.
2. *Васьків М. С.* Загальнолюдські естетичні цінності й національна своєрідність витворів мистецтва у науковому доробку Наталі Кузякіної : [Круглий стол : професор Кузякіна Н. Б. – дослідователь українського відродження ХХ віка : к проблемі українсько-російських літературних зв'язей] / М. С. Васьків // *И. С. Шмелев и писатели литературного зарубежья : ХХ Крымские международные Шмелевские чтения : сборник научных статей международной конференции 15–19 сентября 2012 г. – Алушта : Антиква, 2012. – С. 297–309.*
 3. *Клочек Г.* Про час і про нього, Валентина Мороза... / Григорій Клочек // *Кур'єр Кривбасу. – 2015. – № 305–306–307 (квітень–травень–червень). – С. 224–228.*
 4. *Ковальчук Г.* Наукова творчість Наталі Кузякіної 1950–1960-х років у фаховому прочитанні сучасників / Галина Ковальчук // *Альманах Полтавського національного педагогічного університету „Рідний край”. – 2014. – № 2 (31). – С. 143–157.*
 5. *Круглый стол: Профессор Кузякина Н. Б. – исследователь украинского возрождения ХХ века: к проблеме украинско-русских литературных связей // И. С. Шмелев и писатели литературного зарубежья : ХХ Крымские международные Шмелевские чтения : сборник научных статей международной конференции 15–19 сентября 2012 г. – Алушта : Антиква, 2012. – С. 294–356.*
 6. *Кузякин Б. Г.* Послесловие / Б. Г. Кузякин // *Кузякіна Н. Б. Театр на Соловках. 1923–1937. – СПб. : Дмитрий Буланин, 2009. – С. 163–175.*
 7. *Кузякіна Н. Б.* Автопортрет / Н. Б. Кузякіна // *Слово і Час. – 1990. – № 6. – С. 65–68.*
 8. *Наталя Борисівна Кузякіна : біобібліографічний покажчик літератури / упоряд. Л. М. Бур'ян ; наук. кер. В. П. Саєнко ; ред. І. С. Шелестович. – Вид. 2-е, випр. і доп. – Одеса : РВ ОДНБ імені М. Горького, 2010. – 38 с. – (Серія „Вчені Одеси”, вип. 40).*
 9. *Наталя Кузякіна : автопортрет, інтерв'ю, публікації різних літ, історія їх рецепції та інтерпретації, меморія / упоряд. В. П. Саєнко. – Дрогобич ; К. ; Одеса : Відродження, 2010. – 576 с.*
 10. *Старинкевич Є.* Хибні положення в цікавій книзі / Є. Старинкевич // *Літературна газета. – 1958. – 5 серп. – С. 3–4.*
 11. *Чужинова И.* Письма о театре [Электронный ресурс] / Ирина Чужинова, Виктор Собинянский // *Літературно-художественний, історико-краєведческий ілюстрований альманах „Дерибасовская – Ришельевская”. – 2011. – Вып. 46. – С. 212–238. – Режим доступа : www.odessitclub.org/publications/almanac/alm_46/alm_46_29-39.pdf.*
 12. *Шайкевич И.* [Театръ]: Дороже многих радостей / И. Шайкевич ; сост. О. И. Бирштейн. – Одесса : Друк, 2002. – 336 с.

ОДЕССКИЙ ПЕРИОД ЖИЗНИ И НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ Н. Б. КУЗЯКИНОЙ

Галина Владимировна Ковальчук

orcid.org/0000-0002-5093-3875

panov.leonid@gmail.com

Старший преподаватель

Кафедра речевой и психолого-педагогической подготовки

Одесский национальный экономический университет

Ул. Преображенская, 8, 65059, г. Одесса, Украина

Аннотация. Представлен одесский период (1956–1961) жизни и творчества известной украинско-российской исследовательницы драматургии и театра XX века Натали Борисовны Кузякиной. Акцентируется на драматизме научного пути ученого, указаны факты методологической эволюции. Впервые системно проанализированы причины переезда Н. Б. Кузякиной с Измаила в Одессу, прослежен характер ее работы на кафедре украинской литературы Одесского государственного университета имени И. И. Мечникова. Подвергнуто обсервации зафиксированные в мемуарах, эпистолярию и т. д. свидетельства об одесских профессиональных, личностных, семейных связях Н. Б. Кузякиной; отмечено, что во время одесского бытования она окончательно самоопределилась как зрелый исследователь украинской литературы и театра, сформировалась методологически, тематически, идейно, следуя за объективностью научного видения художественного факта в русле национальной филологической школы. Первоочередное место в ее научных исследованиях занял драматург эпохи Расстрелянного Возрождения Н. Кулиш.

Ключевые слова: украинистика, история литературоведения, история искусствоведение, биография ученого, Н. Б. Кузякина, одессика.

THE ODESSA PERIOD OF LIFE AND ACADEMIC ACTIVITY OF N. B. KUZIAKINA

Halyna Kovalchuk

orcid.org/0000-0002-5093-3875

panov.leonid@gmail.com

Department of Language and Psycho-Pedagogical Training

Odessa National University of Economics

St. Preobrazhenska, 8, 65059, Odessa, Ukraine

Abstract. The proposed article highlights the Odessa period (1956–1961) of life and creativity of the famous Ukrainian and Russian researcher of drama and theater of the 20th century Natalia Borysivna Kuziakina, focuses on the drama of academic way of scholar, observes facts of her methodological evolution. Author notes that academician moved from Izmail to Odesa, like many of her colleagues,

because of program of integration of universities, there she started working as assistant professor of Ukrainian literature at Odessa I. I. Mechnikov State University, which actively developed, having considerable intellectual forces.

Research and teaching activities of N. B. Kuziakina developed beyond the period of Executed Renaissance in Ukrainian literature: taught such disciplines as history of Ukrainian literature of late 19th – early 21st century, history of modern Ukrainian drama, special course dedicated to creativity of M. Kulish etc. N. B. Kuziakina published the book “Essays on the Ukrainian Soviet drama. Part 1 (1917–1934)” (1958) which based on her dissertation. Moreover, she published the number of articles on literary-historical, theoretical, literary-critical, journalistic content, wrote works in the genre of theater reviews, actively worked over next monograph devoted to dramatist M. Kulish. It can be argued that in these years N. B. Kuziakina finally shaped as a mature researcher of Ukrainian literature and theater, defined methodologically, thematically, ideologically, heading for objectivity scientific vision of artistic fact in line with national philological school.

Also author observed epistolary testimonies recorded in her memoirs about Odesa professional, personal, family ties of N. B. Kuziakina with O. V. Florovska, V. P. Saienko, I. B. Shaikevych, E. I. Kyrychenko etc., certifying her high humanity, spiritual wealth, deep professionalism, revealing facts of private biography.

N. B. Kuziakina loved Odessa, visited it in the late 1980s – early 1990s, spoke in the libraries to readers and at the various academic forums, published in local periodicals. Memory of prominent researcher must be adequately immortalized by the residents of the Black Sea Palmyra.

Key words: Ukrainian studies, history of literature, history of art, biography of the academician, N. B. Kuziakina, Odesa studies.

References

1. Bilyk H. Valentyna Sayenko: Natalya Kuzyakina – z kohorty lytsariv dukhu, vzirets' dlya suchasnykh naukovtsiv [Valentina Saenko: Natalia Kuzyakina – with a cohort of knights of the spirit, a model for modern scholars]. *Al'manakh Poltavs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu “Ridnyy kray”*, 2014, no. 2 (31), pp. 158–165. (in Ukrainian).
2. Vas'kiv M. Zahal'nolyuds'ki estetychni tsinnosti y natsional'na svoyeridnist' vytvoriv mystetstva u naukovomu dorobku Natali Kuzyakinoyi [Universal aesthetic values and national originality of works of art in the scientific heritage of Natalia Kuzyakina] In: *I. S. Shmelev i pisateli literaturnogo zarubezh'ia*. Alushta, 2012, pp. 297–309. (in Ukrainian).
3. Klochek H. Pro chas i pro n'oho, Valentyna Moroza... [About the time and about him, Valentyn Moroz...]. *Kurier Kryvbasu*, 2015, no. 305–306–307, pp. 224–228. (in Ukrainian).
4. Koval'chuk H. Naukova tvorchist' Natali Kuzyakinoyi 1950–1960-kh rokiv u fakhovomu prochytanni suchasnykiv [The scientific work of Natalia Kuziakina during 1950–1960 in reading comprehension by professional

- writers]. *Al'manakh Poltavs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu "Ridnyy kray"*, 2014, no. 2 (31), pp. 143–157. (in Ukrainian).
5. Kruglyi stol: Professor Kuziakina N. B. – issledovatel' ukrainskogo vrozhdenniia XX veka: k probleme ukrainsko-russkikh literaturnykh sviazei [Roundtable: Prof. Kuziakina N. B. – Ukrainian renaissance scholar of the XX century: the problem of the Ukrainian-Russian literary connections]. In: *I. S. Shmelev i pisateli literaturnogo zarubezh'ia*. Alushta, 2012, pp. 294–356. (in Russian).
 6. Kuzyakin B. Posleslovie [Afterword]. In: *Teatr na Solovkakh. 1923–1937*. Saint Petersburg, 2009, pp. 163–175. (in Russian).
 7. Kuzyakina N. Avtoportret [Self-portrait]. *Slovo i Chas*, 1990, no. 6, pp. 65–68. (in Ukrainian).
 8. *Natalia Borysivna Kuziakina : biobibliohrafichni pokazhchyk literatury* [Natalia B. Kuzyakina: Bio-bibliographic index of literature]. Odesa, 2010, 38 p. (in Ukrainian).
 9. *Natalia Kuziakina : avtoportret, interv'iu, publikatsii riznykh lit, istorii ikh retseptsii ta interpretatsii, memoria* [Natalia Kuzyakina: portrait, interviews, publications of various years in the history of their reception and interpretation, memoria]. Drohobych; Kyiv; Odesa, 2010, 576 p. (in Ukrainian).
 10. Starynkevych Ie. Khybni polozhennia v tsikavii knyzi [False position in interesting book]. *Literaturna hazeta*, 1958, 5 August, pp. 3–4. (in Ukrainian).
 11. Chuzhinova I., Sobinyanskiy V. Pis'ma o teatre [Letters about theater]. *Literaturno-khudozhestvennyi, istoriko-kraevedcheskii illiustrirovannyi al'manakh "Deribasovskaia – Rishel'evskaia"*, 2011, no. 46, pp. 212–238. Available at: www.odessitclub.org/publications/almanac/alm_46/alm_46_29-39.pdf (accessed 15 September 2015). (in Russian).
 12. Shaykevich I. [*Teatr'*]: *Dorozhe mnogikh radostei* [(Teatr): The most expensive a lot of fun]. Odesa, 2002, 336 p. (in Russian).

Suggested citation

Kovalchuk H. Odes'kyi period zhyttia i naukovoї diial'nosti N. B. Kuziakinoї [The Odessa Period of Life and Academic Activity of N. B. Kuziakina]. *Pytannia literaturoznavstva*, 2015, no. 92, pp. 167–180. (in Ukrainian).

Стаття прийнята до друку 25.10.2015 р.